

„Baltával faragták”

Ki jogosult a vagyon-visszaszámzármatatásra és a kárpótlásra, és ki nem?

Nagy csalódást és kedvezőtlen belföldi, valamint magyarországi reagálást, a két ország között diplomáciai feszültséget okozott az október 6-án (éppen a magyarság gyásznapiján) hatályba lépett szerb vagyon-visszaszámzármatatási és kárpótlási törvény.

A törvény kártalanítja vagyonuk természetben való visszaadásával vagy állami kötvényekkel azokat, akiknek a tulajdonát a második világháború után az állam elkobozta. Szabályozza a jogi és természetes személyek jogait, amelyeket, illetve akiket különféle rendeletekkel és jogi aktusokkal vagyonuktól 1945. március 9. és 1968. február 15. között megfosztottak, továbbá az ezzel kapcsolatos eljárást. A „vagyon” fogalma alatt a törvény az elvett ingóságokat, ingatlanokat és vállalatokat érti.

Ki jogosult és ki nem?

A törvény egyik sarkalatos kérdése, hogy kinek van és kinek nincs joga az elvett vagyon visszaigénylésére, illetve a kárpótlásra.

A jogszabály 5. szakasza szerint a vagyon-visszaszámzármatatásra illetve kárpótlásra jogosult:

1. az a belföldi természetes személy, aki az elvett vagyon volt tulajdonosa -, illetve elhalálozása vagy holtta nyilvánítása esetén – annak a törvényes örökösei, akikről a szerbiai öröklési jogszabályokkal és ennek a törvénynek az alapján megállapítják az örökös státust;
2. az alapítvány, amelytől a vagyont elvették, illetve annak a jogutódja;
3. az egykori tulajdonos, aki az elvett vagyonát tulajdonába visszterhes szerződés alapján visszaszerezte;
4. a természetes személynek, aki 1945 és 1958 között állami szervvel adásvételi szerződést kötött, amennyiben a bírósági eljárás során bizonyítást nyer, hogy az adásvételi árral megkárosították, kizárólag kárpótlásra van joga, a törvénnyel összhangban, amit a kifizetett adásvételi árral csökkentenek;
5. az a természetes személy – külföldi állampolgár illetve – elhalálozása vagy holtta nyilvánítása esetén – annak a törvényes örökösei, a kölcsönösség elvei alapján.

Az elvett vagyon-visszaszámzármatatásra illetve kárpótlásra – a törvény ugyanezen szakasza szerint – nem jogosult:

1. az a természetes személy – külföldi állampolgár, illetve annak a törvényes örökösei, akik iránt idegen állam nemzetközi szerződés alapján kártalanítási kötelezettséget vállalt;
2. az a természetes személy – külföldi állampolgár illetve annak a törvényes örökösei, akiket nemzetközi szerződés létezése nélkül kártalanítottak, illetve akiknek idegen állam jogrendje elismerte a visszaszámzármatatásra való jogot;
3. az a személy, aki a második világháború alatt a Szerbia Köztársaság területén tevékenykedő megszálló erők tagja volt és annak örökösei.

Ugyanez a szakasz kimondja még, hogy külön törvény rendezi majd a holokauszt és a fasizmus más szerbiai áldozataitól való vagyonelvétele következményeinek elhárítását, akiknek nincsen élő leszármazottja. Az idegen állammal való reciprocitásának fennállását, e szakasz értelmében, a vagyon-visszaszámzármatatással és kártalanítási ügyekben illetékes ügynökség hivatalból fogja megállapítani.

A visszaszámzármatatási és kárpótlási törvény kétségtelenül legvitatottabb rendelkezése az első szakasz, amit a törvény bírálói szinte nem is említenek, amely meghatározza, hogy csak azok követelhetik vagyonukat vissza, illetve részesülhetnek kárpótlásban, akiket 1945. március 9. után fosztottak meg ingatlanjuktól, ingóságaiktól és vállalatuktól. Ez az időpont ugyanis nem fogadható el, mivel a vagyonelkobzások legnagyobb része éppen ezt a napot megelőzően történt meg. A legtöbbet bíralt 5. szakasz szerint a vagyon-visszaszámzármatatás folyamatból kizárásra kerültek „a megszálló erők kötelékeiben katonai szolgálatot teljesítők és azok örökösei”.

A két szakasz azt jelenti, hogy a szerb törvényhozás a vagyon-visszaszámzármatatásból és a kárpótlásból teljesen kizárta azokat a vajdasági magyarokat és németeket is, akiket vagyonuktól 1945. március 9. előtt fosztottak meg. Egyúttal – ha nem is nyíltan megfogalmazva – megerősíti az 1944 őszén a csúrogi, zsabalyai és mozsori

magyarokra kimondott kollektív bűnösség elvét. Azzal, hogy most azt még ki is kiterjeszti.

A vajdasági magyar civil szervezetek idejében figyelmeztették az itteni magyar politikusokat és az anyaországot, hogy az európai integráció csatlakozási folyamatában meg kell fogalmazni azokat a feladatokat, amelynek Szerbia eleget kell, hogy tegyen, mielőtt elnyerné a tagjelölti státust.

2010. január 26-án tíz vajdasági magyar civil szervezet és három párt nyílt levélben fordult Pásztor Bálint parlamenti képviselőhöz kezdeményezve a 65 évvel korábbi magyarellenes megtorlás parlamenti elítélését (http://www.magyarszo.com/fex.page:2010-01-26_Iteljek_el_a_megtorlasokat.settohtml).

Újvidéken, 2011. április 7-én, nyolc vajdasági magyar civil szervezet és négy politikai párt (a Vajdasági Magyar Szövetség – a meghívás ellenére – nem vett részt a tanácskozáson – B. A. megj.) megvitatták Szerbia Európai Unió csatlakozásának nemzeti kisebbségi vonatkozású kérdéseit.

A tanácskozásról kiadott közleményben a résztvevők – egyebek között – felszólították a szerbiai parlament, hogy „fogadjon el nyilatkozatot, amely elítéli az 1944/45-ös délvidéki vérengzést, eltörli a vajdasági magyarokra a mai napig fenntartott 'kollektív bűnösséget' és koholt vádakot, biztosítsa az áldozatoknak kijáró végtisztesség és a méltó megemlékezés jogát, az események tudományos feltárását, valamint, nyújtson jóvátételt a károsultaknak, illetve utódaiknak és ezt törvénnyel rendezze. Továbbá minden elkobzott vagyont származtasson vissza.” (<http://www.vajma.info/cikk/vajdasag/11543/>).

Ennek az érzékeny kérdésnek a vonatkozásában a visszazáraztatási és kárpótlási törvényt – a szerb bocsánatkérés helyett azonban –, ahogyan Nikowitz Oszkár, Magyarország belgrádi nagykövete találóan megfogalmazta, „sebész szike helyett, baltával faragták”.

Pontosítani a kizáró okokat

A restitúciós törvény említett rendelkezéseit sokkal körültekintőbben kellett és lehetett is volna megfogalmazni, hogy az ne legyen megkülönböztető a magyar és a német nemzeti közösségre nézve. Nem is azért bírálják a törvényt, „mert nem száraztatja vissza a vagyont azoknak az embereknek, akik a megszállók oldalán álltak, hanem elvi megfontolásból, azért, mert a kollektív bűnösség elvét sugallja”.

Magyarország, az életüktől és szabadságuktól politikai okokból jogtalanul megfosztottak kárpótlásáról szóló 1992. évi XXXII. törvény 12. paragrafusában a kárpótlást kizáró okokat így fogalmazta meg:

„(1) Nem jár kárpótlás azért a sérelemért, amiért a sérelmet elszenvedő vagy hozzátartozója a magyar államtól kártalanításban, kárpótlásban vagy visszatérítésben részesült.

(2) Nem kaphat kárpótlást az, akit az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában elismert alapjogok megsértéséért felelősség terhel, kivéve, ha bizonyítható, hogy az alapjogok megsértését követően a demokrácia érdekében kifejtett tevékenysége miatt büntetőeljárás következtében súlyos hátrányt szenvedett el.

(3) Nem kaphat kárpótlást az, aki

a) az államvédelmi szerveknek hivatásos állományú tagja volt;

b) karhatalmista volt;

c) az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésében való részvétele miatt kitüntetésben részesült;

d) az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésében önként részt vett.

(4) Nem kaphat kárpótlást élet elvesztése címén az, aki a sérelmet szenvedett után külföldi államtól ugyanezen sérelemért kártalanításban, kárpótlásban vagy bármilyen jóvátételben részesült. Ha az erre vonatkozó adat beszerzése szükségessé teszi, az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatal az adott ügyben rendelkezésére álló adatokat külföldre továbbíthatja.

(5) Nem illeti meg kárpótlás élet elvesztése címén azt, akinek igényét nemzetközi szerződés rendezte.”

Ennek a törvénynek az alapján részesültek magyarországi kárpótlásban a vajdasági szerbek is.

A szerb törvényben is pontosítani kellett volna, hogy a háborús bűnösöket ki kell zárni a restitúcióból, bármilyen nemzetiségűek is, és a törvénnyel kellett volna pontosítani, kik is azok. A szerb kormány azonban a törvény betervezésekor nem járt el kellő körültekintéssel, ami ismételten a nemzeti kisebbségek iránti kedvezőtlen viszonyulását tanúsítja.

A megnyugvást most már csak a törvény megváltoztatása hozhatja meg. Ezt csak az első és az ötödik szakasz átfogalmazásával lehet elérni. A törvénytelen vagyoneklobzások kezdeti dátumának olyan időpontot kellene meghatározni, amely elfogadható a magyarok és a németek számára is. Az 5. szakasz vitatott rendelkezését pedig úgy kellene megváltoztatni, hogy az egyéni, ne pedig a kollektív bűnösség elvére épüljön.

Három jogi lehetőség

A Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) képviselői a szerbiai parlamentben nem szavazták meg a restitúciós törvényt. Ez fontos, de nem elég. A vajdasági magyarokat hátrányosan érintő törvény elfogadása a szerb

parlamentben ezért a VMSZ politikai kudarcát, de a magyar diplomácia sikertelenségét is jelenti. Egy politika sikerét vagy sikertelenségét az eredményről lehet megítélni. Az eredmény pedig az itteni magyarok számára egy rossz törvény. A VMSZ arra számított, hogy koalíciós partnereivel sikerül megegyezésre jutni ebben a kérdésben, amiből végül nem lett semmi. A párt egyik parlamenti képviselője elszöszölve azt nyilatkozta a Magyar Szó napilapnak, hogy „a vajdasági magyarság számára törlődött a kollektív bűnösség elve a vagyon-visszaszármaztatásról szóló törvénytervezetből”. Az újságíró pedig az interjújának ezt a címet adta: „A vajdasági magyarok fellélegezhetnek”. Csak az a kérdés, mikor? Természetesen felvetődik a szerb pártok színeiben a törvényt megszavazó magyar képviselőknek a felelőssége is.

A magyar diplomácia sem tett meg mindent, hogy a rossz megoldás tartalmazó törvény ne kerüljön elfogadásra. Vezető magyarországi politikusok többször is hangsúlyozták, hogy elvben támogatják Szerbia EU-csatlakozási folyamatának felgyorsítását, és hogy Magyarország Szerbiának ebben „történelmi és erkölcsi megfontolásból segít, nem pedig rövidtávú haszon érdekében”. Azt is elmondták, hogy az anyaország támogatja ugyan a vajdasági magyarok követeléseit a szerb kormány irányába, de azok megvalósítása érdekében nem „szándékozik semmilyen előfeltételt támasztani senkinek”. Most aztán „a magyar kormány megdöbbenéssel értesült arról, hogy a belgrádi parlament olyan formában fogadta el a vagyon-visszaszármaztatási és kárpótlási törvényt, amely a kollektív bűnösség elvét ismét életre keltette” és a diplomácia is csak annak elfogadása után reagált.

A vajdasági magyarokra kedvezőtlen törvény megváltoztatására most három jogi lehetőség van: Az első az Alkotmánybíróság esetleges döntése, a második, a szerb parlament határozata, hogy módosítja a törvényt és a harmadik, hogy Magyarország nem szavazza meg Szerbia uniós tagjelöltségét, ha a restitúciós törvényből nem kerül ki a kollektív bűnösség elve. Mindez azonban hosszabb időt igényel és féltő, hogy az érintettek közül sokan nem érik meg az eljárások befejezését.

Peter Stano, Štefan Füle európai bővítési biztos szóvivője, már jelezte, hogy „a tulajdonjogok az egyes tagállamok illetékességi körébe tartoznak”, és hogy az Európai Bizottság „a restitúció módszerébe nem szólhat bele”. Másrészt, Jean Léonetti, a francia kormány európai ügyekért felelős minisztere október 7-i szerbiai látogatása során kijelentette: „Franciaország szeretné, ha Szerbia az EU tagjává válna, és nem kívánja újabb feltételekhez kötni a tagjelölti státusz megadását Belgrádnak.”

A jelekből ítélve nagyon kevés esély van tehát arra, hogy a VMSZ és a magyar diplomácia a törvényben bármilyen változást is ki tudjon eszközölni. Ezért nem elegendő az egyik VMSZ-es képviselő rezignált megállapítása, miszerint „van úgy, hogy nem sikerül”. Most arra van szükség, hogy VMSZ, mint a hatalmi koalícióban részes párt, minden lépést megtegyen a törvény mielőbbi megváltoztatása érdekében. Beleértve a pártnak a hatalmi szövetségből és a köztársasági, valamint a tartományi parlamentből való kivonulását is.

Újvidék, 2011. október 10.

Bozóki Antal